

Sultanın Silahları; II. Abdülhamid Dönemi Savunma Sanayii ve Silah Teknolojisi

Fatih Tetik

Dergâh Yayınları, İstanbul: 2018, 426 Sayfa, ISBN: 978-975-995-894-7

Hakkı ÖZ*

Fatih Tetik tarafından yazılan Sultanın Silahları isimli eser Sultan II. Abdülhamid döneminde gerçekleşmiş olan silah alımlarını, malzeme tedariklerini ve imalathaneleri konu edinmiştir. Eser üç ana bölümden oluşmakla birlikte önsöz, giriş ve sonuç kısımları da içerisinde mevcuttur. Eserde arşiv kaynakları yoğun bir şekilde kullanılmakla birlikte ikinci el eserler ve araştırma eserlerden de yararlanılmıştır.

Yazar, kitabın giriş kısmında iki başlığa yer vermiştir. Bunlar; *Osmanlı Savunma Sanayii Tarihini Yazmak* diğeri de *Savaşın Endüstriyelleşmesi ve Ateşli Silahların Tarihi Gelişimi*. Yazar çalışmadaki iki temel soruya burada yer vermiştir. Bu sorulardan ilki “*Osmanlı yönetim kademesinin Avrupa’da ortaya çıkan harp teknolojisiyle ilgili yenilikleri takip edemediği için silahlı kuvvetlerini restore edemediği ve bu durumun, savaşlarda alınan ağır mağlubiyetlerin sebebi olduğu hipotezini test etmek*”, diğeri ise “*Klasik*

* Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Araştırmalar Enstitüsü, Harp Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi,
hakkioz07@icloud.com

dönem Osmanlı savunma sanayiinin kendi kendine yeter durumunun 19.yüzyılda meydana gelen yeni imalat teknolojisine nasıl tepki verdiği meselesidir.” Tetik giriş kısmında daha önceden konu ile alakalı eserler hakkında bilgiler sunmuş ve güncel eserlerin içeriği hakkında okuyucuya bilgiler sunmaya gayret etmiştir.

Eserin Birinci Bölümünde toplamda beş alt başlık bulunmaktadır. Tetik, teknoloji tarihçilerinin teknolojik transferin, transfer edilen bölgede kök salıp salmadığını anlamak için bu transfer sürecini ikiye ayırdıklarını aktarmaktadır. Bunlar, “*coğrafi yer değiştirme*” (*geographic relocation*) ve “*kültürel yayılma*” (*cultural diffusion*). Tetik, eserinde coğrafi yer değiştirme ile yapılan transferin kültürel olarak yayılma ile gerçekleşen transferlere göre başarı şansının daha zor olduğunu anlatmaktadır. Bunun nedeni olarak da transfer edilen makine-teçhizat onu idare edebilen uzmanlar ile tehcir edilir. Burada asıl nokta siyasi isteklilikle sosyal ve kültürel alt yapının uyumlu olmamasından kaynaklıdır. Coğrafi transferlerde maddi unsurlar ön planda iken o maddi unsurun arkasındaki idare ve fikri unsurlar gözden kaçmaktadır. Tetik bu bölümde Osmanlı Devleti'nin daha çok son teknoloji mamul malı ithal eden modeli seçtiğini aktarmaktadır. Daha çok malzeme ve maddi unsurlar ön planda ve teknolojiyi sağlayan unsurun ona vermiş olduğu kısmi bilgi olayı mevcuttur. Tetik'e göre bu tür doğrudan satın alımlar yerli ve milli bir üreticiliğin gelişmesinde ciddi bir engel taşımaktaydı. Doğrudan satın alımlar genellikle aciliyet gerektiren durumların sonucudur. Örneğin Osmanlı Devleti Rusya ve daha sonraları Bulgaristan gibi devletlerle bölgesel bir mücadelenin içerisindeydi. Tetik'e göre doğrudan alımlar teknolojiyi üretmek ve geliştirmek için gereken maliyetlerden kurtarmakla birlikte aynı zamanda üretim sürecinin uzunluğundan da kurtarıyordu. Lakin bu durum ileriki süreçlerde teknolojik bağımlılığa sebebiyet vermektedir. Osmanlı devleti bölgedeki devletlerle mücadele edebilmesi için sürekli eskiyen teknolojiyi son çıkanla değiştirmek zorunda kaldığı eserde aktarılmıştır.

Fatih Tetik Osmanlı askeri karar vericilerinin yeni bir transfer sürecinde sürekli model bir ülke aradığını ifade etmektedir. Transfer edilecek olan ürünün model kabul edilecek olan ülkede kullanılıp kullanılmadığı karar vericiler için en önemli unsurlardan biriydi. Örneğin Osmanlı silahlarına süngü mü yoksa kasatura mı takılacağı tartışmalarına Belçika ordusu model kabul edilmiş ve Belçika ordusunun hangisini kullanmayı kabul ederse Osmanlı'nın da bu yönde karar vermesi planlandı. Tetik'in ifadesiyle bu tarz durumlar kendi askerinizin el alışkanlığı, modern savaşın taktiği ve doktrini göz ardı edilerek verilen karardı. Kendi düşüncem ise Osmanlı askeri karar vericilerinin hata yapmak istememesi veya başka bir söylemle oluşabilecek bir hatada kimsenin sorumluluk almak istememesi model ülkeyi taklit etme arzusunu güçlendirmiş olabilir. Eserin mezkûr kısmında yazar devletin kara ve deniz güçlerini aynı anda yönelemeyeceği aktarılmış ve bu durum Osmanlı devletinin endüstriyel bir sanayiye sahip olmamasına bağlanmıştır.

Eserin birinci bölümünde teknolojik transferlerde istihbaratın önemi vurgulanmış ve Goltz Paşa'nın yazmış olduğu *ateşemiliter nizamnamesi* üzerinden “*Ateşemiliter*” ve “*Ataşenaval*” mesleklerinin önem ve görevlerine değinilmiştir. Genel itibariyle ateşemiliterlerin görevi rakip devletin ordusunu, altyapısını ve

askerinin motivasyon kaynağını gözlemleyip bunları İstanbul'a bildirmektir. Tetik, Goltz Paşa'nın yazmış olduğu talimatnamenin kabul edilip edilmediğine dair bir malumatın olmadığını söylese de gelen ateşemiliter raporlarının Goltz Paşa'nın nizamnamesine uygun olduğunu belirtmiştir. Örneğin Madrid Ateşemiliteri Kolağası Raşid Beyin İspanyol-Amerikan savaşı sonrasında İspanya'nın durumunu ele alan raporu. Raporda İspanya'nın savaşı kaybetme sebepleri ele alınmıştır. Bölümün bu kısmında Osmanlı'nın teknolojiyi takip etme vasıtaları da ele alınmıştır. Örneğin yabancı uzmanlar ve yabancı şirketlerin İstanbul acentaları.

Osmanlı Devleti'nin ordusunu taktik veya doktrin doğrultusunda silahlandırmadığı, onun yerine komşusuna göre şekil alma veyahut ondan daha iyisine sahip olma içgüdüleriyle hareket ettiği bölüm içerisindeki bilgiler neticesinde ulaşılabilir. Devletin bunu yapma sebebinin tamamen hayatta kalma arzusu olduğu bilinmektedir. Aynı zamanda bu sebebi silah üreticileri de bilmekteydi. Özellikle Osmanlıyı sürekli bir savaş çıkacak söylemiyle alım yapmaya yönlendiyorlardı. Esere göre yerli bir üretimin doğmasına sekte vuran sebeplerden biride şüphesiz bu durumdu. Karar vericiler acil silahlanmak gerekli düşüncesinden dolayı bütçeyi kolay ve hızlı teknolojiyi transfer edeceği yere aktarmak zorunda kalıyordu. Esere göre bu tür dış transfer alımları kısa vadeli bir çözüm oluyordu çünkü mevcut teknoloji elbette değişmeye mahkumdu. Doğal olarak elinizdekileri yenileriyle değiştirmek zorunda kalacaksınız nitekim ilerleyen bölümlerde bu durum defalarca okura kanıtlanacaktır.

Eserin İkinci Bölümünün başlığı "*Kendi Kendine Yeter Bir Savunma Sanayii İdeali*" olmakla birlikte toplamda beş başlığa sahiptir. İkinci Bölüm tarafınca eserin sıklet noktası kabul edilmiş ve alt başlıkları ayrı ayrı ele alınmıştır.

Birinci başlık "*Top ve Mühimmat Üretimidir.*" Bu başlıkta savunma sanayiinin sivil sektöre göre ayırt edici özellikleri ele alınmıştır. Bu özellikler esere göre şunlardır; genellikle tek bir alıcı vardır ve bu alıcı Savunma Bakanlığıdır, üretim arz-talep ilişkisine göre söz konusudur, ürün çeşitliliği az ve geniş bir yelpaze mevcut değildir, sipariş verilen ürün üzerinde değişiklik imkanının zor ve imkânsız olması ve Hızlı teknolojik değişiklik. Hızlı teknolojik değişiklik meselesi yani "*teknolojik eskime*" Osmanlı karar vericilerinin dikkat ettiği en önemli hususlardan biridir. Osmanlı karar vericileri yeni aldıkları ürünün bir üst modelinin ve daha iyisinin hemen çıkmayacağından emin olmak için çalışmışlardır. Bu başlıkta özellikle dışardan transfer edilen silahların sonucunda yerli fabrikaların sık sık tekrar yeni ürüne yönelik tasarlandığı aktarılmaktadır. Örneğin Snider tüfeklerine göre tasarlanmış Tüfekhanenin 1860'larda Martini- Henry tüfeklerine göre tekrardan tasarlanması akabinde Mauserlerin transferiyle imalathanelerin yeniden yeni transfere göre düzenlenmesi. Bu durum esere göre tam bir işten verim alınacağı zaman sil baştan tekrardan başlamak anlamına gelmekteydi. Dışardan üretim için yeni makine getirmek haliyle ekonominizi yıpratmak demektir. Yeniden yabancı teknik personel getirmek zorunda kalacaksınız bir de kendi ifademe göre bu faaliyet var olan yeni yetişmiş imalat personelinizi yeni alt yapı transferinde tekrardan çirak konumuna tenzil etmeniz demektir.

Doğrudan alımların kurulmakta olan yerli imalathaneler üzerindeki etkisi bu başlık içerisinde de ele alınmıştır. Askeri rekabetin içerisinde kalmanız için ya yeni üretim tekniklerini ithal edecektiniz ya da doğrudan alıma yönelecektiniz. Yeni üretim sistemlerine göre üretim yapmak pahalı ve uzun vakit sonunda sonuç veren bir yapıda olduğundan, Osmanlı karar vericileri de savaş ihtimalinden dolayı doğrudan alımın cazibesine katıldığı eserde görülmektedir.

Başlık altında Tophane-i Amire hakkında bilgi verilmektedir. Örneğin “*top fabrikası, tüfek fabrikası ve marangozhane*” olmak üzere üç ana işletmeye sahiptir. Tetik, şekil 9 üzerinden Tophane-i amirenin fabrikalarını ve müstemilatını okura göstermiştir. (s.137)

Mühimmat fabrikaları kısmında ise Zeytinburnu fabrikalar kompleksi içerisinde yer alan işletmeler hakkında bilgi verilmektedir. *Dökümhane, Kalhane, Demirhane, Çarhhane, Güllehane, Haddehane, fişek dolum merkezi (İmlaiye Fişekhanesi), Kılıçhane, Numunehane* gibi üretim merkezleri kompleks içerisinde mevcuttu. Fabrikanın Ferik rütbesinde bir Nazır tarafından idare edildiği okura aktarılmıştır. Tetik, şekil 10 üzerinden Zeytinburnu Fabrika kompleksini sade bir şekilde göstermiştir. Bunun dışında başlıkta Zeytinburnu dışında mühimmat üreten tesislerde okura aktarılmaya çalışılmıştır. Örneğin Kağıthane’de bulunan Kırkağaç/Karaağaç Fişekhanesi. Kağıthane’de bulunan bu imalathane muharebe ve şenlik fişekhaneleri olmak üzere iki şubeye ayrılmıştır. Barut imalatının ise Bakırköy (İstanbul) Baruthanesinde gerçekleştiği ve adi barut veya kara barut olarak adlandırılan eski tip barut imal ettiği başlık içerisinde ele alınmıştır. Yeni tip dumansız baruta rağmen bu imalathane eski tip barutlar üretmeye devam ettiği ve bunun en büyük sebebinin iç piyasadaki talepleri karşılamaya yönelik olduğu aktarılmıştır. Tetik’in ifadesiyle iç talep karşılanarak yurt dışından yapılacak olan kaçakçılığın önü alınmaya çalışılmıştır.

Eserin İkinci Bölümünün İkinci başlığı ise *Tüfek Bakım Tesisleri ve Tüfek İthalatı*dır. 19. Yüzyılın son çeyreğinde piyade tüfeklerinde gerçekleşen değişimler piyade tüfeklerini birer ateş makinası haline getirdiği ve buna bağlı olarak da artık bürokrasiler için önemli sorunların ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Bunlar ihtiyaç duyulan mühimmatı tedarik etme ve ihtiyaç duyulan bölgeye sevk edebilmektir. Osmanlı Devleti de buna bağlı olarak yeni model silahları önce Avrupa’dan ithal etmiş, daha sonrasında ise yurt içerisinde bu yeni model silahları üretime geçirme gayretinde bulunduğu eserde anlatılmaktadır. Bu yöntem ile “*dışarıda bağımsız içerde egemen*” bir politikaya ulaşmayı amaçlamıştı. Eser’de Osmanlı karar vericilerinin yeni tip piyade tüfeği seçiminde Mannlicher ile Mauser arasında kaldıkları ve paradigma olarak seçilen Alman Ordusunun hangisini kullanır ise o silah yönünde karar alınması planlanmıştır. Paradigma ordusunun tercihinin yanında Goltz gibi yabancı danışmanlarında silah seçiminde ciddi bir etkisinin olduğu görülmektedir. Yapılan silah siparişlerinin sözleşmesindeki önemli maddeler yazar tarafından burada ele alınmıştır. Örneğin fabrikanın sipariş verilen silahları tamamen üretmeden başka bir ülke veya tüketiciden sipariş kabul etmemesi. Daha sonralarda ise taksitlerde ödeme sıkıntısı yaşandığı zaman eserden örnek verdiğimiz madde fabrika yöneticilerinin Osmanlıya karşı kullandığı bir koz haline dönüştüğü görülüyor yani eğer ödeme bir an önce yapılmaz ise fabrika başka ülke ve tüketicilerden silah sipariş kabul etmek zorunda kalacaktı. Eser’e göre bu durum Osmanlı karar vericileri için kabul edilemez

bir haldi çünkü Bulgaristan veya Rusya'nın yeni model Mauserlere Osmanlı'dan önce ulaşması karar vericiler için kabul edilemez bir durumdu. Kendi düşüncemce bu ve benzeri durumlar bir nevi fabrikanın genel stratejisiydi yani kontrat yaptığı ülkenin rakibini kullanarak kontrat yaptığı ülkeyi terbiye etmekte.

Bu başlıkta da sipariş verilen ürünün numunesine göre Osmanlı imalathanelerinin sipariş verilen yeni model silahları üretme çabası içerisinde girdiği aktarılmaktadır. Artık kronik bir hal alan şu durum burada da yaşandığı görülmektedir silah değişirse fabrikanın imalat malzemeleri ve alt yapısı da değişmesi gerekti. Tekrardan yeni silaha uygun makine ve ekipman ithal edilmesi gerekliydi. Kısacası bu durum her şeye sil baştan başlamanız demektir. Tüfekhane süreç içerisinde planlanan üretimin altında kaldığı eserde görülmektedir. Tüfekhaneler az sayıda tüfek üretmekle birlikte daha çok silahların bakım-onarım merkezleri haline gelebilmişti.

Tetik'e göre üretimin düşük seviyede kalmasının sebeplerinden birinin de Tophane-i Amire ve Tersane-i Amire arasındaki rekabetin oluşmasıydı. Özellikle Tersane-i Amire tüfekhanesinin yeniden yapılandırılması sırasında iki kurumun karşı karşıya geldiği görülmektedir.

İkinci Bölümün Üçüncü Başlığı ise "*Top Bakım Tesisleri ve Top İthalatıdır*". Tetik, burada ilginç bir ayrıntı sunmaktadır. Osmanlı Devleti ile Krupp Fabrikasının ilk ihalesinin 1863 yılında gerçekleştirdiğini, Rusya'nın ise 1855'den itibaren Krupp ile top tedariki konusunda anlaşığı aktarılmıştır. Tetik'in iddiasına göre Krupp toplarının Osmanlıda ana tedarikçi konuma yükselmesinde Rusya ile simetrizasyon sağlanmak istemesinden kaynaklı olduğunu ifade olunmuştur. Osmanlı karar vericileri Krupp'u tercih ederken rakip firmaların ürettikleri ile mukayese edilmiş, paradigma ordularda kullanılıp kullanılmadığı yine göz önünde bulundurulmuştur. 1885, 1886 ve 1905 yıllarında Krupp'a üç büyük sipariş verilmiştir. 1861- 1912 yılları arasında gerçekleşen top ithalatının yarısına yakını yukardaki üç yılda gerçekleşmiştir. 1885 yılında Osmanlı Devleti'nin boğazları savunmak için Krupp'a 30 adet havan siparişi verdiği böyle bir ithalatın gerçekleşmesinin sebebi olarak da Tophane fabrikalarının havan topu üretmemesi olduğu mazbatada bildirilmiştir. Osmanlı yönetimi taksit ödemelerini geciktirince firma diğer örneklerde de olduğu gibi önce teslim zamanını uzatıyor daha sonrada diğer ülkelerden sipariş almakla tehdit ediyordu. 1885 ve 1886 yıllarında tedarik edilen Krupp marka topların Türk- Yunan Savaşı'nda etkisi gayet olumlu ve başarılı olması Krupp ithalatının Osmanlı mevkilerince doğru ve isabetli bir strateji olduğu görülmüştür. Kruppların tedarikinde Teçhizat-ı Askeriye Nezaretinin de devreye girdiğini eserde görebilmekteyiz özellikle 1903 yılında Huber biladerler ile nazır Rauf Paşanın imzaladığı kontrat.

Yerli üretim çabası burada da görülmüş olsa da bu yolda istenilen seri üretime bir türlü geçilemediği görülmüştür. Alman Fabrikalarından üretim, bakım ve onarıma yarayacak teknoloji transferi yapılsa da üretim hızı devletin ihtiyacının çok altında kaldığı eserde aktarılmıştır. Tetik bu durumun gerçekleşmesini birkaç noktada ifade etmektedir. Örneğin acil doğrudan alımların üretim merkezlerinin imalat performansını etkilemesi yani ifade etmek gerekirse ihtiyaç duyulan meblağın doğrudan alıma yöneltilmesiydi.

İkinci Bölümün Dördüncü Başlığı ise Anahtar Teslim Teknoloji Transferi: Zeytinburnu Mauser Fişekhanesi Örneği. Osmanlı Devleti'nin savaş zamanında mühimmatsız kalmaması için yurt içerisinde bu tip mühimmat fabrikasına ihtiyaç duyulduğu aktarılmıştır. Cephane bulunmadığı sürece eldeki silahın bir anlam ifade etmediği karar vericilerin dikkatini çektiğini eserde aktarılmıştır. Zeytinburnu Fişekhanesinin ıslahı için Osmanlı Devleti '*Rheinische Metallwaaren und Munitionsfabriken*' gibi şirketlerden teklif aldıysa da tercihini Mauser- Loewe ortak kuruluşu olan *Deutsche Waffen und Munitionsfabriken* lehine kullandı. Diğer taraftan ise toplar için mermi imal eden Zeytinburnu Mermi Fabrikasının ıslahı için ise tercih *Rheinische Metallwaaren und Munitionsfabriken* olmuştu. Tetik bunun sebebi olarak Osmanlı askeri heyetinin *Rheinische Metallwaaren und Munitionsfabriken* olan ziyareti ve akabinde yazılmış olan fabrikaya yönelik tetkikat ve ticaret raporunun etkisi olduğunu ifade etmiştir. Raporda hangi devletin fabrikadan ne kadar sipariş verdiğine dair bilgiler sunulmuş ve Rusya'nın verdiği siparişlere özel bir yer ayrılmıştır. Fabrikanın ıslahının tek bir firmaya verilip verilmemesi yönünde Osmanlı komisyonunun çekinceleri eserde görülmektedir. Komisyona göre tek bir firma işin altından kalkamayabilirdi aynı zamanda dökümhane ve haddehane gibi kısımları kendi yapmayıp taşeronla yaptırabilirdi bu durumda standart bir kalitenin oluşumuna engel olabilirdi. Komisyona göre bütün işi bir yüklenici firmaya bırakmanın en önemli faydası üretim merkezinin bölümleri arasında istenilen ahengin sağlanabilmesidir.

Mauser Fişek Fabrikasının istenilen seviyede üretim yapamamasının sebeplerinden birinin de hammadde girişinin istenilen seviyede olmadığı anlatılmıştır. Osmanlı'da bakır ve kurşun madenleri bulunmasına rağmen tedarik sıkıntısı çekmekteydi. Tedarikteki sıkıntının sebebi olarak ise Miri mübayaa rejimi, madenlerin mültezimlere kiralanması ve Duyun-u Umumiye eserde gösterilmiştir. Miri mübayaa rejimi, çıkarılan hammaddenin piyasa fiyatının altında, neredeyse maliyetine yakın fiyatta kamu adına alınmasıydı. Madenlerin mültezimlere kiralanması ile devlet üretim miktarlarına karışmayarak aldığı peşinat ve toplam gelire bakıyordu. Madenlerin çoğu Duyun-u Umumiye'ye kurulduktan sonra gelirleri kuruma kaydırıldı.

İkinci Bölümün Beşinci Başlığı ise Anahtar Teslim Teknoloji Transferi: '*Bakırköy Dumansız Barut Fabrikası Örneği*'. Osmanlı Devleti savaş sırasında tarafsızlık ilkesi gereği dışardan mühimmat temin edememe durumuna karşılık böyle bir fabrikaya ihtiyaç duyduğu belli bir şeydi. Fabrikanın yapımı için düşünülen yerler arasında Bursa ve İzmit gibi İstanbul'a yakın şehirler vardı. Yine de Osmanlı tercihini taşra yerine İstanbul Bakırköy yönünde kullanmıştı. Bunun sebebi 373 dipnotta anlatıldığına göre diğer bölgelerdeki su yetersizliği. Baruthane-i Amire'nin kışlasına dumansız barut fabrikası yapılması kararlaştırıldı. Buranın seçilmesindeki sebep Kaymakçıbostan'daki kuyudan yararlanılmak istenmesidir. İstenilen imalat düzeyine ulaşılabilmek için dışarıdan makine ve alet temini yanında bunların işleyişini gösterecek ve kurulumunu yapacak mühendisler tedarik edilmek istendi. Ferik İzzet Paşa makinaların tedarikçisi olan firmalar ile kurulum sonrası fabrikanın üç ay işletilmesi karşılığında antlaşma yapmıştı. Fabrika için zor olan tabikide hammadde tedarikiydi. Fabrikanın ihtiyaç duyduğu hammaddeyi alacak para zamanında düzenli olarak aktarılmazsa İzzet Paşanın ifadesine göre mühendis ve ustalara boş yere para

verilmiş olacaktı. Osmanlı Devleti'nin Bakırköy Dumansız Barut Fabrikası'nın ıslahı için *Cologne-Rottweil* Barut Fabrikası ile anahtar teslim sözleşme yaptıkları eserde aktarılmıştır. Fabrikada gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra 1 Eylül 1904'de yeni haliyle açılmıştı. Özellikle kitapta bulunan tablo 18'e göre anahtar teslim (Turn-key) dönemi olan 1905-1908 dönemlerinde fabrikanın hedeflenen günlük üretim miktarına %80'lik bir oranla yakalayabildiği görülmüştür. Bu yıllarda hedeflenen 300-500 kg iken gerçekleşen üretim 300 kg'dır.

Üçüncü Bölümün başlığı ise *Savunma Sanayiinde Sermaye, Emek ve Lojistik Yönetimi*. Bu bölümde Osmanlı Devleti'nin savunma sanayisi kurmaya çalışırken ihtiyaç duyduğu bütçeyi oluşturma çabaları ve ihtiyaç duyulan işçiyi temin etme çabası ele alınmıştır. Aynı zamanda temin edilen malzemelerin ordulara sevkiyatında yaşanan sıkıntılar ve depolama problemleriyle birlikte silahların bakımı ve onarımı ile ilgili konular bu bölüm içerisinde yer almıştır. Örneğin eserde gerekli bütçeyi sağlamak için Teçhizat-ı Askeriye tertibi ve Tesisat-ı Askeriye ianesinden bahsedilmektedir. Bunun yanında *vergi-i şahsi* adı altında ilk etapta bir defaya mahsus sadece İstanbul ahalisinden toplanan verginin zaman içerisinde sürekli hale getirilmek istenmiş ve İstanbul dışı yerlerden de toplanılması planlanmıştır. Trablusgarp, Yemen, Arnavutluk ve İşkodra'da mezkûr vergiye karşı halkın direndiği ve devletin bir müddet bu vergiyi toplamayı tehir ettiği bölüm içerisinde anlatılmıştır. Bir diğer hususta arzu edilen işçinin tedariki kısmında imalat alayları hakkında bilgi verilmektedir. Devletin buradaki amacı disiplinsiz ve başıbozuk ahaliden kurtulmak istemesiydi.

Sonuç kısmında ise Tetik, eserinde aktarmış olduğu bilgiler neticesinde bir değerlendirme yapmıştır.

Eserin güçlü bulduğum noktaları şüphesiz kullanılan kaynaklar ve konusudur. Osmanlı Türkçesinde yazılmış olan kaynakların yanında yerli ve yabancı literatürün yazar tarafından çok iyi derecede takip edildiği görülmüştür. Aynı zamanda eserde tablolar karışık durumlarda bir pusula görevi görmeyi başarmıştır. Eser yerli bir savunma sanayii oluşturma sürecinde yaşanan sıkıntıları gayet anlaşılır bir biçimde okura anlatmayı başarmaktadır. Eserde konu gereği bazı yerlerde detay bilgiler verilmiştir. Eserde yazar birkaç yerde günümüz Türkçesinde kullanılmayan kelimeler kullanmıştır örneğin kadük gibi. Kitabın bölüm sayısı kendi fikrimce gayet yeterliydi. Eser ordu modernizasyonu ve yerli sanayii ile ilgili çalışmalara kaynaklık edebilecek konumdadır.